

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLANING RIVOJLANISHIDA O'YINNING ROLI VA МАКТАБГАЧА ТА'LIM TASHKILOTINING TA'LIM VA TARBIYA JARAYONIDA UNING АНАМИЯТИ.

*Buxoro pedagogika kolleji
"Maktab ta'limiga tayyorlov" o'quv amaliyoti o'qituvchisi
Mansurova Dilnoza G'iyozovna.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada, maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida o'yinning roli va maktabgacha ta'lim tashkilotining ta'lim va tarbiya jarayonida uning ahamiyati haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik talqin, pedagog-psixologlar, o'yin, tarbiya, axloq, syujetli o'yin, qurilish o'yinlar, sahnalashtirish, tabiat bilan yaratilgan o'yin.

Annotation: This article talks about the role of the game in the development of the preschool child and its importance in the education and training process of the preschool organization.

Key words: pedagogical interpretation, pedagogues-psychologists, game, education, morals, plot game, building games, staging, game created by nature.

Аннотация: В данной статье говорится о роли игры в развитии дошкольника и ее значении в воспитательно-тренировочном процессе дошкольной организации.

Ключевые слова: педагогическая интерпретация, педагоги-психологи, игра, воспитание, нравственность, сюжетная игра, строительные игры, постановка, игра, созданная природой.

Jamiyatning ma'naviy takomili unda amalga oshiriladigan ta'limtarbiya ishlarining mazmuni, shakl va mohiyatiga bogliqdir. Shu boisdan ham ta'limdagi yangilanishni, respublikamizda amalga oshirilayotgan bosqichma-bosqich ta'lim tizimini pedagogik talqin qilish, bu jarayonni samarali kechishini ta'minlash zaruriyati yuzaga keladi. Ma'lumki, bolalaming asosiy vaqti o'yin bilan o'tadi.

O'yin — maktabgacha yoshdagi bolalami har tomonlama rivojlanishining muhim vositasi, ularning asosiy faoliyati bo'lib hisoblanadi. O'yin jarayonida bola shaxsi faoliyat subyekti sifatida shakllana boshlaydi. O'yin uzoq davrlardan beri mashhur olimlar, pedagog-psixologlar, faylasuflar, sotsiologlar, etnograflar va madaniyat arboblari diqqatini o'ziga qaratib kelgan. O'rta Osiyo madaniyati tarixiga nazar solsak, oilada farzand tarbiyasiga juda katta e'tibor qaratilgan. Mashhur allomalardan Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiylar o'z asarlarida xalqimizga xos bo'lgan farzand tarbiyasi ustida fikr yuritganlar. Xalq pedagogikasini o'rganish davomida olimlarning farzand

ta 'lim-tarbiyasi va odob-axloqqa oid asarlarida, bolalarni tarbiyalashda tarbiyaviy ishning eng ta'sirchan uslubi — o'yin shaklidan juda keng foydalanilganligini ko'ramiz. O'tmish pedagog olimlaridan P.F. Lesgaft, K.D. Ushinskiy tomonidan o'yin nazariyasi ishlab chiqilgan. O'yinning mehnat jarayoni asosida paydo bo'lganligi va uning yosh avlodni mehnat faoliyatiga tayyorlashdagi roli, o'yin mazmunining bola shaxsini shakllantirishdagi ahamiyatini K.D. Ushinskiy asoslab berdi. Rus olimlari san'atning kelib chiqishini tadqiq qilayotganlarida bolalar o'yinlariga e'tibor qiladilar. Ularning fikricha, kishilik tarixida o'yinlar san'at kabi, mehnat paydo bo'lgandan so'ng va uning asosida vujudga kelgan.

Jamiyat hayotida mehnat jarayonida bolalar kattalar mehnatiga taqlid qilish orqali o'ynaydilar, xuddi shu o'yin keyinchalik bolalami mehnat faoliyatiga tayyorlashda muhim bosqich bo'lib hisoblanadi. P.F. Lesgaft «Bola dastlabki o'yinida tevarak-atrofdagi voqeahodisalarga taqlid qiladi, o'yin ijtimoiy voqelikni aks ettiradi», deb izohlagan edi. Buyuk psixolog D.V. Elkonin o'yinning kelib chiqishiga oid yangi g'oyani ilgari suradi. Jamiyatning dastlabki taraqqiyotidayoq bolalarning kattalar hayoti va mehnatida ishtirok etishlari, bolalarning mehnat qilishlari uchun qulay o'yinchoq — mehnat qurollari ishlab chiqilgan. O'yinchoq-qurollar paydo bo'lishi natijasida rolli o'yinlar paydo bo'ladi. D.V. Elkonin kattalar mehnatida ishtirok etish orqali bolada mehnat qilishga intilish hissini uyg'otish zarurligi g'oyasini ilgari surgan. Maktabgacha pedagogikada o'yin nazariyasi ijtimoiy faoliyat hisoblanib, mehnatning tarixiy rivojlanish jarayonida paydo bo'ladi. O'yin doimo hayotni aks ettiradi. Shuning uchun uning mazmuni ijtimoiy voqelikda o'zgarib turadi. O'yin — maqsadga qaratilgan o'ylangan jarayondir. O'yin jarayoni asosida o'quv maktabda yaxshi o'qishiga va keyinchalik mehnat faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'yinning mohiyati va o'ziga xos xususiyatlari. O'yin — buyumli predmetli va ijtimoiy voqelikda harakat qilish va uni anglashga yo'naltirilgan jarayondir. U o'zining kelib chiqish, yo'nalish va mazmuniga ko'ra ijtimoiy voqelik hisoblanadi. O'yin, bu — bola faoliyatining yorqin turi. Unda maqsadning mavjudligi, sabablar, amalga oshirish vositalarining rejali harakatlari, natijaning mavjudligi uning o'ziga xosligidir. Xususiyatlarning orasida sabablarning o'ziga xosligi asosiy hisoblanadi. O'yin jarayonida bolaning psixik bilish jarayoni, irodasi, hissiyoti, ehtiyoji va qiziqishlari, ta'sirchanligi — uning butun shaxsiyati shakllanadi. Bola o'yinda o'zining bevosita ehtiyoj va qiziqishlaridan kelib chiqadi. Bolalarning o'yinlari o'zining rang-barangligi bilan ajralib turadi. O'yin o'z mazmuni va tashkil etilishi, bolalarga ta'sir ko'rsatish darajasi, buyumlarning turlari hamda kelib chiqishiga ko'ra ijodiy va qoidali o'yinlarga bo'linadi. Ijodiy o'yinlar — bolalarning mustaqil, ijodiy, o'zlari o'ylab chiqqan o'yin, majmuyi. Bunda bolalar o'z taassurotlari, borliq hayotdagi tusnunchalari va unga bo'lgan o'z munosabatlarini aks ettiradi.

Ijodiy o'yinlar quyidagi turkumlarga bo'linadi:

- sujetli-rolli;
- dramalashtirilgan;
- qurilish;
- tabiat materiallari bilan o‘ynaladigan o‘yinlar.

Ijodiy o‘yinlar va ularga rahbarlik. Ijodiy o‘yinlar boshqa tur o‘yinlardan quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

1. O‘yin mazmunining o‘ziga xosligi.
2. Rollaming mavjudligi.
3. Xayoliy vaziyatning mavjudligi.

O‘yin mazmunining o‘ziga xosligi uning eng muhim xususiyatlaridan biridir. Pedagog va psixologlarning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, kattalarning ijtimoiy hayoti o‘zining rang-barang ko‘rinishlari bilan sujetli-rolli o‘yinlarning mazmuni bo‘lib xizmat qilar ekan. Ular bolalar kattalar ijtimoiy hayotining namunasini oladigan faoliyat turi o‘yin ekanligini asoslab berdilar. Ijodiy o‘yinlar sujetlari va mazmunining rang-barangligi, ularni tavsiflash zaruratini keltirib chiqaradi. Sujet o‘yin faoliyati tizimida asosiy komponent sifatida o‘z ichiga personajni, hayotiy vaziyatni, harakat va personajlar munosabatini oladi. Ijodiy o‘yinlarda xayoliy vaziyatning mavjud bolishi bolaning tafakkurini o‘stirib, sujet va rollar o‘yin mazmunini takomillashtiradi. Ijodiy sujetli-rolli o‘yinlarning o‘ziga xos sabablari mavjuddir. Buning eng asosiy sababi — bolalarning kattalar bilan birgalikda ijtimoiy hayot kechirishga intilishidir.

Xulosa.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, o‘yinning san’atga yaqinligi sujetli-rolli o‘yinlardan estetik tarbiyada foydalanish imkonini yaratadi. Bola o‘yinidagi ijodkorlik bilan bog‘liq bo‘lgan tuyg‘ular estetik tuyg‘ularga yaqin turadi. O‘yinda bolaning katta harakat tajribasi shakllanadi. Turli harakatlarni rivojlantirish va takomillashtirish uchun qulay sharoit yaratiladi, bola rolga kiradi, o‘z rolga oid xatti-harakatlarni amalga oshirish uchun tasvirlayotgan rollarning o‘ziga xos xususiyatlarini ongli ravishda ifodalaydi. Ikki yoshdagi bolalar hayotida sujetli o‘yinchoqlar bilan juda oddiy o‘yinlar o‘tkaziladi. Bolalar bu o‘yinchoqlarni qo‘lda ushlab yuradilar, siqib ko‘radilar, yerga tashlab ko‘radilar, o‘yinchoqlarni g‘ildiratadilar, o‘yinchoqda nima tasvirlanganligiga e’tibor bermaydilar. Bu yoshda kundalik hayotda tevarak-atrofdagi katta kishilar va bolalar harakatini kuzatib borishni, bu harakatlarni o‘z o‘yinlarida aks ettirishni o‘rgatish lozim (masalan, qo‘g‘irchoqni ovqatlantirish, uyquga yotqizish va boshq.).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T., « O‘zbekiston», 1992.
2. I.A. Karimov. Istiqlol va ma’naviyat. T., « O‘zbekiston», 1995.
3. I. A. Karimov. Yuksak malakali mutaxassislar — taraqqiyot omili. T., « O‘zbekiston», 1995.

4. I.A. Karimov. Barkamol avlod — O‘zbekiston taraqqiyoti poydevori. T., «Sharq», 1998.
5. LA. Karimov. Barkamol avlod orzusi. T., «Sharq», 1999.
6. LA. Karimov. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. T., «Ma’naviyat», 2008.
7. O‘zbekiston Respublikasining «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi». T., «Sharq», 1997.
8. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. T., « O‘zbekiston », 1997.
9. Maktabgacha ta’limning davlat standard. O‘zPFITI. T., 1995.
10. P. Yusupova. Maktabgacha pedagogika. T., « O‘qituvchi», 1996.